

Pembandaran dan kemudahterancaman isi rumah pinggir bandar raya metropolitan Kuala Lumpur

Wan Maznah Wan Harun¹, Rosniza Aznie Che Rose¹, Azahan Awang¹

¹Pusat Penyelidikan Kelestarian Sosial, Persekitaran dan Pembangunan, Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan, Universiti Kebangsaan Malaysia

Correspondence: Wan Maznah Wan Harun (email: onemaznah04@gmail.com)

Abstrak

Pembandaran merupakan sebahagian daripada perubahan persekitaran global yang melibatkan aktiviti ekonomi, sosial dan politik penduduk. Perkembangan bandar tergambar melalui peningkatan bilangan penduduk, perubahan persekitaran fizikal, budaya serta guna tanah. Tekanan ekonomi di pusat bandar raya metropolitan mengalih tumpuan industri, perniagaan dan petempatan ke kawasan pinggiran. Selari dengan itu, pelbagai kesan positif dapat dinikmati oleh isi rumah pinggir bandar raya metropolitan (PBrM) seperti peningkatan peluang pekerjaan, kemudahan awam dan aksesibiliti yang semakin baik. Namun demikian, kepesatan pembandaran yang berlaku turut membawa bersama kemudahterancaman (*vulnerability*) manusia kepada isi rumah setempat khususnya kemudahterancaman ekonomi seperti peningkatan sewa rumah dan harga tanah. Kertas ini bertujuan mengesan pembandaran dan menganalisis kemudahterancaman ekonomi yang dihadapi oleh isi rumah PBrM. Data dikumpul dan dianalisis berdasarkan Model Pengukuran Rasch. Nilai kebolehpercayaan item bagi konstruk pembandaran dan kemudahterancaman ialah 0.86 dan 0.95. Kedua-dua nilai kebolehpercayaan ini jauh melepasi nilai minimum yang diperlukan oleh Rasch untuk membuktikan kecukupan item bagi tujuan pengukuran. Kajian ini mendapati isi rumah sangat berpuas hati dengan pembandaran yang berlaku (MNSQ = 0.91 [SE = .17]) dan kewujudan kemudahterancaman ekonomi (MNSQ = 1.00 [SE = .18]). Ujian korelasi pula menunjukkan terdapat hubungan signifikan yang positif antara pembandaran (M = 0.66, SD = 0.18) dengan kemudahterancaman (M = 0.72, SD = 0.18) di mana nilai $r = .24$, $p = .028$.

Kata kunci: isi rumah, kawasan pinggiran, kemudahterancaman, pembandaran, persekitaran, pinggir bandar raya Metropolitan (PBrM)

Urbanization's vulnerability and adaptation of households in the sub-urban metropolitan of Kuala Lumpur

Abstract

Urbanization is part of the global environmental changes involving economic, political and social activities. Urban development is reflected by the increase in population, changes in the physical environment, culture and land use. Economic pressures in the city centre metropolitan shift the focus of industrial, business and residential areas to the outskirts. Various positive effects can be enjoyed by household outskirts of metropolitan such as increased employment opportunities, public facilities and accessibility. However, rapid urbanization also brings vulnerability to the households with the increasing price of housing rental and land value. This article discusses on urbanization and vulnerability households. Data collected and analysed by Rasch Measurement Model. The reliability the constructs of urbanization and vulnerability is 0.86 logit and 0.95 logit. All the reliability surpassed the minimum required by Rasch to prove the adequacy of the item for measurement purposes. This study found that households are very satisfied with the urbanization that occurred (MNSQ = 0.91 [SE = .17]) and the existence of economic vulnerability (MNSQ = 1.00 [SE = .19]). Correlation analysis shows there is a significant positive relationship between urbanization (M = 0.66, SD = 0.18) and vulnerability (M = 0.72, SD = 0.18) where $r = .24$, $p = .028$.

Keywords: household, outskirts, vulnerability, urbanization, environmental, sub-urban metropolitan

Pengenalan

Kepesatan proses pembandaran yang berlaku di pusat bandar raya Metropolitan Kuala Lumpur mengasak aktiviti bandar ke kawasan pinggir. Peningkatan harga tanah bandar yang tinggi memaksa kawasan industri, perniagaan komersial dan kediaman bergerak ke kawasan pinggir di mana harga tanah secara relatifnya lebih murah. Proses globalisasi ekonomi dan teknologi yang berlaku merancakkan lagi proses perkembangan bandar ke pinggir membentuk Wilayah Metropolitan Lanjutan (WML). Proses rebakan bandar yang berlaku ke kawasan pinggir bandar raya metropolitan (PBrM) membawa kesan positif dan negatif kepada isi rumah setempat. Antara kesan positif pembandaran yang dinikmati oleh isi rumah PBrM ialah peningkatan peluang pekerjaan terutamanya diluar sektor pertanian, peningkatan kualiti kemudahan asas, perumahan, kesihatan, sistem pengangkutan dan perhubungan. Selain dari kesan positif yang meningkatkan kualiti hidup, pembandaran turut membawa pelbagai kemudahterancaman (*vulnerability*) kepada isi rumah PBrM terutamanya kemudahterancaman ekonomi. Kertas ini bertujuan mengesan pembandaran dan menganalisis kemudahterancaman ekonomi yang dihadapi oleh isi rumah PBrM Kuala Lumpur.

Pembandaran dan rebakan bandar

Menurut McGee (1983), perkembangan awal bandar di negara sedang membangun berbeza dengan pengalaman yang dilalui oleh negara maju yang bercirikan industri. Pandangan McGee ini disokong oleh Pacione (2009) yang menegaskan bahawa pembandaran awal di negara sedang membangun berbeza dengan pengalaman yang dilalui oleh negara maju. Di Malaysia pembandaran awal selari dengan perkembangan pengaruh kuasa penjajah British yang menguasai ekonomi Tanah Melayu seawal abad ke-19 (Yahaya, 1995). Selepas kemerdekaan, pembandaran dipacu oleh pelaksanaan Dasar Ekonomi Baru (DEB) yang diperkenalkan oleh kerajaan. Era 1980-an, pembandaran di Malaysia muncul sebagai yang terpesat di Asia Tenggara ekoran dari perkembangan ekonomi (Azahan et al., 2003). Selepas 1980-an, pembangunan yang pesat dan berterusan dalam sektor industri, pembinaan, kediaman dan keperluan kemudahan awam di pusat bandar Kuala Lumpur menjadikan harga tanah bandar melambung. Keadaan ini membawa kepada pergerakan aktiviti bandar ke kawasan pinggir yang membawa kepada proses rebakan bandar. Antrop (2004) dan He et al. (2011) yang mendapati proses pembandaran ke kawasan pinggir ditandai oleh perubahan lanskap dari yang bercorak tradisional kepada lanskap moden.

Rebakan bandar melibatkan perpindahan penduduk bandar ke kawasan pinggir disebabkan ketidakcukupan ruang untuk mereka tinggal di bandar dengan selesa (Menon, 2008). Tekanan ekonomi dan persekitaran di pusat bandar mengalih tumpuan lokasi industri, perniagaan dan petempatan bandar ke kawasan pinggir (Lopez et al., 2001; Katiman et al., 2010). Bermula tahun 2000, proses rebakan bandar dirancakkan lagi dengan proses globalisasi ekonomi dan teknologi di bandar raya metropolitan Kuala Lumpur yang membentuk satu wilayah yang mengalami pembangunan yang sangat pesat yang dikenali sebagai Wilayah Metropolitan Lanjutan Klang-Langat (WML) (Bunnell et al., 2002; Katiman, 2010). Kawasan WML dapat dikenalpasti berdasarkan jaringan pengangkutan yang baik, kadar mobiliti penduduk tinggi, peningkatan aktiviti bukan berasaskan pertanian, gunatanah berbentuk mozek, penambahan tenaga kerja wanita dalam sektor pekerjaan dan kekurangan kawalan perancangan bandar (McGee, 1991). Perkembangan WML Klang-Langat ini boleh di lihat berdasarkan tiga zon utama iaitu zon teras, zon dalaman dan zon pinggir (Katiman et al., 2011b). Aktiviti ekonomi, industri dan perumahan dari zon teras bergerak ke zon dalaman dan zon pinggir membentuk proses rebakan bandar di WML. Dalam makalah ini, kawasan PBrM yang dikaji adalah sebahagian daripada zon dalaman yang terdapat di dalam WML.

Kemudahterancaman

Selain kesan positif, pembandaran juga membawa kesan negatif yang membawa kemudahterancaman ke atas isi rumah PBrM. Menurut Abdul Samad (2000) kemudahterancaman merujuk kepada kemerosotan kualiti persekitaran yang boleh mengundang bencana disebabkan faktor semula jadi dan faktor kegiatan manusia. Manakala Shahrudin et al. (2004) pula mengatakan kemudahterancaman

adalah keadaan yang mudah untuk terganggu, terancam, terhimpit, berasa susah dan tidak selesa akibat kekecewaan yang akhirnya boleh menyebabkan terpinggir dari arus pembangunan.

Pembangunan guna tanah yang pesat di negeri Selangor mengancam kawasan hijau dengan mengecilkan keluasan kawasan hutan yang bertindak sebagai kawasan tadahan. Keadaan ini mendedahkan isi rumah kepada bahaya penurunan kualiti alam sekitar seperti tanah runtuh, banjir kilat, jerebu, perubahan cuaca dan sebagainya. Menurut Shahrudin et al. (2004), bahaya ancaman tersebut mencapai tahap kemudahterancam yang tinggi apabila ianya berlaku dalam skala besar yang boleh mengorbankan banyak nyawa dan harta benda. Mustafa et al. (2012) mendapati kemudahterancam ekonomi yang dihadapi oleh isi rumah luar bandar disebabkan oleh tekanan daripada tindakan manusia, perubahan alam sekitar dan dasar pemerintah yang menjalankan pembangunan. Strategi membangunkan modal fizikal, modal sosial, modal manusia, modal kewangan dan modal semulajadi penting untuk meningkatkan keupayaan isi rumah dalam menghadapi kemudahterancam yang timbul (Mustafa et al., 2012). Kegagalan menangani kemudahterancam yang timbul boleh menjejaskan kualiti hidup generasi pada masa sekarang dan akan datang. Kemudahterancam seharusnya ditangani secara bersama dengan mengambil kira penglibatan dari pihak kerajaan dan bukan kerajaan untuk mengurangkan tekanan ancaman dan risiko bahaya di masa hadapan (Shahrudin et al., 2004; Mustafa et al., 2012).

Pelling (2003) menyatakan kemudahterancam boleh dibahagikan kepada tiga jenis iaitu kemudahterancam fizikal, kemudahterancam sosial dan kemudahterancam manusia. Kemudahterancam fizikal berkaitan dengan ancaman persekitaran semula jadi, kemudahterancam sosial yang dihadapi oleh manusia berkaitan dengan sosial, ekonomi dan sistem politik. Manakala kemudahterancam manusia yang merupakan gabungan antara kemudahterancam fizikal dan sosial.

Metodologi dan kawasan kajian

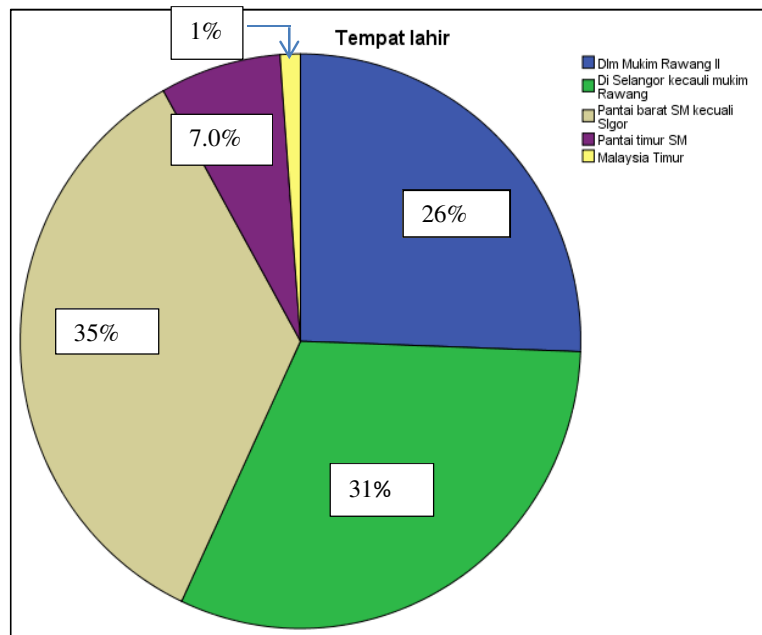
Sebanyak 100 soal selidik diedarkan kepada KIR di 11 buah kampung dalam Mukim Rawang II, Selangor. Daripada jumlah tersebut, hanya terdapat 86 respons sahaja yang sepadan dengan model. Jumlah ini adalah mencukupi untuk kajian yang dijalankan pada aras keyakinan 95% (Azrilah et al., 2013).

Data dianalisis dengan menggunakan perisian Winsteps versi 3.72.3 dan *Statistical Package for Science Social* (SPSS) versi 21. Model Rasch dipilih berdasarkan keupayaannya yang boleh menganalisis sifat pendam (*latent trait*) dan keupayaan setiap item. Melalui perisian Winsteps, ujian yang dijalankan ialah ujian polariti item, keseragaman dimensi, *item fit*, *person fit*, *item measure*, *person measure* dan ringkasan statistik. Perisian SPSS digunakan untuk menjalankan ujian korelasi bagi melihat hubungan konstruk pembedaan dan kemudahterancam ekonomi.

Hasil kajian dan perbincangan

Penduduk di Mukim Rawang II

Berdasarkan maklumat dari Pejabat Penghulu Mukim Rawang II, jumlah penduduk kampung di Mukim Rawang II ialah seramai 27,046 pada tahun 2009 dan meningkat kepada 28,353 orang pada tahun 2015. Jumlah ini tidak termasuk penduduk yang tinggal di kawasan perumahan. Berdasarkan analisis dapatan kajian, faktor utama yang membawa kepada pertambahan penduduk di Mukim Rawang II ialah migrasi penduduk, selain dari pertambahan penduduk secara semula jadi. Berdasarkan 86 orang KIR yang telah memberi respons, majoritinya (35%) adalah KIR yang berasal dari negeri-negeri di pantai barat Semenanjung Malaysia dan 31% berasal dari daerah lain di negeri Selangor. Terdapat kira-kira 26% sahaja KIR yang merupakan penduduk asal, iaitu KIR yang dilahirkan dalam Mukim Rawang II seperti yang ditunjuk dalam Rajah 1 di bawah.

Rajah 1. Peratusan KIR mengikut tempat kelahiran

Perubahan persekitaran

Dalam makalah ini, konstruk pembandaran hanya diukur berdasarkan perubahan persekitaran fizikal di kawasan kajian. Nilai kebolehpercayaan item pembandaran yang diperolehi ialah 0.86, merupakan nilai yang baik melebihi nilai minimum yang diperlukan. Nilai pengasingan item ialah 2.50, melebihi nilai minimum 2 yang diperlukan untuk tujuan pengasingan (Linacre, 2005).

Secara keseluruhannya, hasil kajian menunjukkan bahawa isi rumah sangat berpuas hati tentang pembandaran yang diukur berdasarkan subkonstruk perubahan persekitaran fizikal ($MNSQ = 0.91[SE = .17]$) seperti yang ditunjukkan dalam Jadual 1. Nilai $MNSQ = 0.91$ membuktikan pembandaran yang berlaku menghampiri jangkauan yang dibuat oleh model. Berdasarkan nilai purata *measure* iaitu -0.20 , item konstruk pembandaran ini merupakan item mudah dipersetujui oleh isi rumah. Daripada enam item pembandaran, terdapat dua item yang menggambarkan kepuasan hati isi rumah melebihi jangkauan model. Item tersebut ialah B12 *Terdapat kawasan terbiar dimajukan untuk projek perumahan* ($MNSQ = 1.10[SE = .17]$) dan item B11 *Terdapat pengurangan kawasan pertanian disebabkan pembangunan* ($MNSQ = 1.05[SE = .17]$).

Dapatan ini berkait rapat dengan penambahan kawasan perumahan baru di kawasan kajian semenjak akhir tahun 1990-an. Antaranya Bandar Tasik Puteri, Taman Desa Kundang, Bandar Baru Kundang, Taman Rahmat Jaya, Taman Tasik Biru dan Taman Kuang Raya, Taman Sri Putra Mas dan Saujana Akasia. Perkembangan ini didorong oleh langkah syarikat pemaju perumahan yang beralih ke kawasan pinggir di mana lokasi tersebut mempunyai tanah yang luas dengan harga yang jauh lebih murah berbanding di pusat bandar raya metropolitan. Tambahan pula, ramai penduduk yang mencari kediaman yang mampu milik dengan persekitaran yang lebih selesa. Dapatan yang hampir sama turut direkod oleh Katiman et al. (2010) yang menyatakan bahawa salah satu faktor rebakan bandar disebabkan oleh kemahuan penduduk untuk memiliki kediaman yang lebih baik, murah dan menarik. Rebakan bandar turut dipengaruhi oleh kewujudan kepelbagaian citarasa isi rumah terhadap aspek perumahan (Habibi & Asadi, 2011). Contohnya apartment Laguna Biru yang terletak di Taman Tasik Biru Kundang berjaya menarik perhatian penduduk yang inginkan persekitaran kediaman yang cantik dan damai. Kewujudan apartment setinggi 17 tingkat ini membentuk satu landskap moden dan berbeza dengan persekitaran desa yang sedia ada. Keadaan ini menyamai dengan pandangan Webster & Muller (2004) yang menyatakan kawasan pinggir bandar ditandai dengan pembangunan guna tanah yang bercampur. Selain itu, perkembangan jaringan sistem pengangkutan yang baik seperti pembukaan Lebuh raya Koridor Guthrie pada 2005 dan Lebuh raya Kuala Lumpur-Kuala Selangor (Lebuh raya

LATAR) pada tahun 2012 yang merentasi kawasan kajian berjaya menarik lebih ramai penduduk untuk membeli hartanah dan tinggal di kawasan kajian. Keadaan ini menepati pandangan Rodrigue (1994) yang menyatakan pambandaran di kawasan pinggir sering kali didorong oleh perkembangan jaringan pengangkutan.

Jadual 1. Nilai MNSQ bagi sub konstruk perubahan persekitaran fizikal

Item	Perubahan persekitaran	Measure	MNSQ	SE
B11	Terdapat pengurangan kawasan pertanian disebabkan pembangunan.	0.51	1.05	.17
B12	Terdapat kawasan terbiar dimajukan untuk projek perumahan.	0.33	1.10	.17
B16	Terdapat banyak lot perniagaan dibuka.	-0.22	.91	.17
B15	Terdapat banyak kedai makan dibuka.	-0.48	.87	.17
B13	Terdapat banyak rumah penduduk dibina.	-0.57	.97	.17
B14	Terdapat banyak kedai runcit /pasar mini dibuka.	-0.76	.56	.17
Purata		-0.20	.91	.17

Persetujuan isi rumah terhadap item B12 melebihi jangkaan model berkait rapat dengan permintaan tanah yang tinggi untuk tujuan pembangunan seperti kawasan kediaman, infrastruktur dan perniagaan menyebabkan kawasan pertanian dan semak samun terbiar dibangunkan. Keadaan ini tergambar melalui tahap kepuasan hati isi rumah yang tinggi terhadap item B16 *Terdapat banyak lot perniagaan dibuka* (MNSQ = 0.91[SE = .17]). Isi rumah juga berpuas hati dengan item pambandaran B15 *Terdapat banyak kedai makan dibuka* (MNSQ = 0.87[SE = .17]). Pertambahan kedai makan terutamanya yang beroperasi di waktu malam menunjukkan perubahan gaya hidup penduduk isi rumah pinggir bandar yang mula berubah dari ciri kedesaan kepada ciri bandar. Menurut Katiman et al. (2011a), salah satu tabiat penduduk pinggir bandar ialah cenderung makan diluar selepas waktu bekerja disebabkan faktor kekurangan masa yang dihadapi oleh kaum wanita yang bekerja untuk memasak, peningkatan pendapatan dan perubahan cita rasa. Di antara semua item pambandaran ini, item yang paling jauh dari jangkaan model ialah B14 *Terdapat banyak kedai runcit dibuka* (MNSQ = 0.56[SE = .17]). Kehadiran pasar raya mega yang menawarkan pelbagai barangan berhampiran dengan kawasan kajian mendatangkan ancaman kepada peniaga kedai runcit. Walau bagaimanapun, B14 ini merupakan item yang paling mudah dipersetujui oleh isi rumah berdasarkan nilai *measure* yang paling rendah iaitu -0.76 logit. Keadaan ini dapat dijelaskan bahawa isi rumah mudah bersetuju dengan item B14 tetapi realitinya masih jauh dari jangkaan yang dibuat oleh model (Jadual 1).

Kemudahterancaman

Pambandaran yang berlaku di Mukim Rawang II telah mewujudkan kemudahterancaman. Nilai kebolehppercayaan item yang diperolehi bagi konstruk kemudahterancaman ialah 0.95. Nilai kebolehppercayaan ini meliputi kemudahterancaman ekonomi dan sosial. Nilai 0.95 ini menunjukkan kecukupan bilangan item yang digunakan dalam mengukur kemudahterancaman tersebut.

Dalam perbincangan ini, kemudahterancaman hanya difokuskan kepada kemudahterancaman ekonomi sahaja. Berdasarkan Jadual 2, keseluruhan dapatan menunjukkan isi rumah sangat berpuas hati dengan kewujudan kemudahterancaman ekonomi (MNSQ = 1.00 [SE = .18]). Nilai MNSQ = 1. Ini menggambarkan pengamatan isi rumah terhadap kemudahterancaman ekonomi tersebut adalah sama dengan jangkaan model. Terdapat dua item yang menunjukkan respons isi rumah melebihi jangkaan model iaitu item F39 *Peningkatan sewa rumah memberi tekanan kepada penyewa* (MNSQ = 1.11 [SE = .18]) dan F38 *Peningkatan harga tanah berlaku dengan ketara* (MNSQ = 1.13 [SE = .18]). Ancaman peningkatan harga sewa rumah ini berkait rapat dengan pertambahan penduduk yang berlaku di kawasan kajian seperti yang telah dibincang sebelum ini. Keadaan ini menyebabkan permintaan terhadap rumah sewa semakin bertambah, tetapi malangnya pertambahan penduduk tersebut tidak diikuti dengan pertambahan rumah yang mampu dimiliki oleh isi rumah terutamanya yang berpendapatan rendah. Kebanyakan rumah yang dibangunkan oleh pemaju di sekitar kawasan Mukim Rawang II adalah rumah bertaraf sederhana dan sederhana tinggi. Peningkatan harga tanah yang tinggi menambahkan lagi kesukaran isi rumah PBrM untuk membeli tanah bagi tujuan membina rumah. Senario ini menyebabkan permintaan terhadap rumah sewa semakin bertambah dan memberi peluang

kepada pemilik rumah untuk menaikkan harga sewa sesuka hati. Kebanyakan rumah yang mempunyai dua bilik tidur disewakan dengan harga antara RM300.00 hingga RM450.00 sebulan. Harga ini boleh mencecah RM600.00 sebulan bagi rumah yang mempunyai 3 bilik tidur. Walaupun harga ini jauh lebih murah dari sewa rumah di pusat bandar, tetapi tetap menjadi ancaman kepada isi rumah yang berpendapatan rendah sekitar RM1,000.00 sebulan. Justeru itu, isi rumah PBrM yang menyewa cenderung untuk tertekan dengan *trend* peningkatan sewa rumah yang berlaku semenjak kebelakangan ini. Tambahan pula jika terdapat seorang isi rumah sahaja yang bekerja dan perlu menanggung isi rumah yang ramai termasuk anak yang sedang belajar.

Jadual 2. Nilai MNSQ bagi sub konstruk kemudahterancaman ekonomi

Item	Kemudahterancaman ekonomi	Measure	MNSQ	SE
F39	Peningkatan sewa rumah memberi tekanan kepada penyewa.	-1.32	1.11	.18
F41	Peningkatan kos pengangkutan turut dirasai.	-1.35	.98	.18
F38	Peningkatan harga tanah berlaku dengan ketara.	-1.38	1.13	.18
F42	Peningkatan kos hidup menyebabkan saya mengubah gaya hidup dengan berjimat cermat	-1.81	.92	.18
F40	Peningkatan harga barangan keperluan memberi kesan kepada keluarga saya.	-1.98	.87	.19
Purata		-1.57	1.00	.18

Peningkatan harga tanah berlaku dengan lebih drastik apabila Lebuhraya Koridor Guthrie dan Lebuhraya LATAR siap dibuka. Kedua-dua lebuhraya ini berupaya memendekkan masa perjalanan isi rumah di kawasan kajian ke pusat bandar Kuala Lumpur dengan mengelak kesesakan jalan raya di sekitar Bandar Baru Sungai Buloh. Peningkatan sistem pengangkutan ini menjadi daya tarikan kepada penduduk luar yang inginkan kediaman yang lebih selesa di kawasan persekitaran kampung yang damai. Tinjauan yang dibuat mendapati harga tanah yang mempunyai geran kongsi atau geran bersama ditawarkan pada harga sekitar RM27.00 hingga RM39.00 untuk satu kaki persegi. Manakala, harga tanah yang mempunyai geran individu boleh mencecah harga antara RM45.00 hingga RM60.00 sekaki persegi bergantung kepada lokasi. Berdasarkan harga tersebut, tanah yang berkeluasan kira-kira 3,500 kaki persegi dan tidak mempunyai geran individu berharga sekitar RM94,500.00. Tanah yang berstatus geran kongsi memerlukan pembeli membeli secara tunai, sedangkan majoriti isi rumah adalah yang berpendapatan rendah tidak mempunyai simpanan wang sebanyak itu. Tambahan pula isi rumah tidak boleh membuat pinjaman bank untuk membeli tanah yang tidak mempunyai geran individu kecuali pinjaman peribadi yang mempunyai kadar bunga yang tinggi. Bagi tanah yang mempunyai geran individu, harganya sudah tentu jauh lebih mahal dari harga tanah mempunyai geran kongsi. Harga tanah yang hampir ratusan ribu ini sudah tentu memberi tekanan kepada isi rumah asal (lahir di Mukim Rawang II) yang berpendapatan rendah untuk memiliki tanah di tempat sendiri.

Menurut respons yang diperolehi, isi rumah turut berpuas hati terhadap kewujudan kemudahterancaman ekonomi F41 *Peningkatan kos pengangkutan turut dirasai* (MNSQ = 0.98 [SE = .18]) dan diikuti oleh item F42 *Peningkatan kos hidup menyebabkan saya mengubah gaya hidup dengan berjimat cermat* (MNSQ = 0.92 [SE = .18]). Peningkatan kos pengangkutan turut menjadi ancaman kepada isi rumah pinggir bandar kerana majoriti KIR (48%) bekerja di luar kawasan Mukim Rawang II. Daripada jumlah peratusan tersebut, kira-kira 54% KIR yang bekerja antara jarak 11 hingga 30 kilometer, 32% melibatkan jarak antara 31 hingga 50 kilometer dan 15% melebihi jarak 50 kilometer. Dapatan ini menguatkan hujah McGee (1991) yang mengatakan salah satu ciri pambandaran di pinggir bandar ialah kadar mobiliti penduduknya yang tinggi. Antara tempat kerja yang menjadi tumpuan isi rumah yang bekerja di luar Mukim Rawang II ialah di sekitar Kepong, Kuala Lumpur, Shah Alam dan yang paling jauh di Sepang. Dengan jarak sehala ke tempat kerja sejauh 10 hingga 50 kilometer, sudah tentu peningkatan kos pengangkutan amat dirasai oleh isi rumah. Hanya terdapat kira-kira 34% sahaja KIR yang bekerja di dalam Mukim Rawang yang mempunyai purata jarak ke tempat kerja 1 hingga 10 kilometer. Selebihnya iaitu kira-kira 17% adalah KIR yang tidak bekerja atau bersara yang tidak memerlukan bahan api untuk berulang-alik ke tempat kerja.

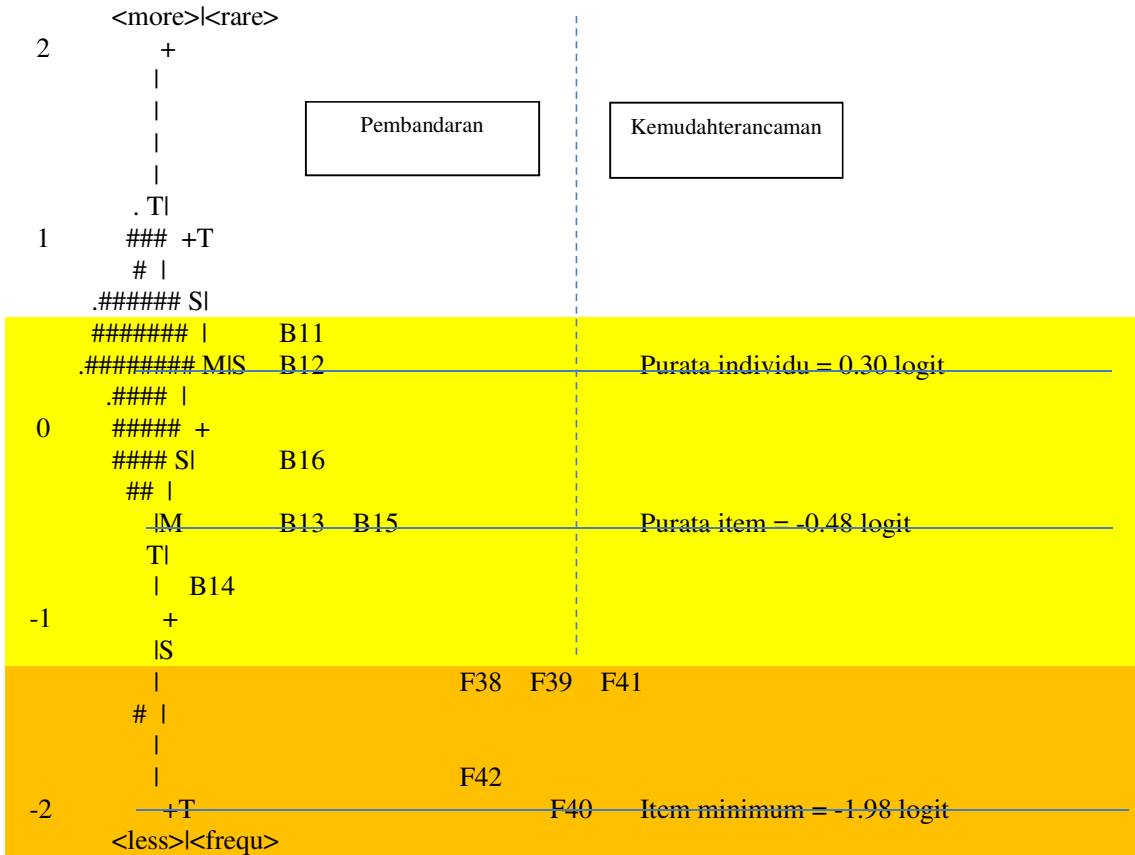
Ancaman kesan negatif pambandaran yang meningkatkan kos hidup seperti yang dibincangkan menyebabkan isi rumah sangat bersetuju dengan item F42 *Peningkatan kos hidup menyebabkan saya*

mengubah gaya hidup dengan berjimat cermat (MNSQ = 0.92 [SE = .18]). Perubahan gaya hidup ini merangkumi adaptasi yang dijalankan oleh isi rumah untuk merendahkan risiko bahaya kemudahterancaman akibat pemandaran.

Peta item individu

Salah satu kekuatan yang dimiliki oleh model pengukuran Rasch ialah peta item individu. Melalui peta item individu, analisis dan perbincangan tentang pemandaran dan kemudahterancaman ekonomi isi rumah dapat dilakukan secara serentak.

PERSON - MAP – ITEM

Rajah 2. Peta item individu menunjukkan kedudukan item pemandaran dan kemudahterancaman ekonomi

Berdasarkan peta item individu dalam Rajah 2, panjang skala pengukuran bagi pemandaran, kemudahterancaman ekonomi dan strategi adaptasi isi rumah adalah 2.49 logit (-1.98 logit hingga +0.51 logit). Secara keseluruhannya, dapatan kajian menunjukkan pemandaran sedang giat berlaku di kawasan kajian berdasarkan kedudukan nilai logit item konstruk pemandaran (B) yang berada antara -0.76 hingga 0.52 logit. Berdasarkan kedudukan nilai *measure* bagi semua item konstruk pemandaran yang berada di bawah dari nilai 1.0 logit, dapatan menunjukkan bahawa isi rumah mudah bersetuju dengan konstruk pemandaran. Walau bagaimanapun, analisis selanjutnya mendapati pemandaran yang berlaku membawa kemudahterancaman ekonomi pada kadar yang jauh lebih tinggi berbanding dengan tahap pemandaran yang berlaku. Keadaan ini dapat dilihat melalui kedudukan kelima-lima item kemudahterancaman ekonomi (F) berada di bawah daripada item pemandaran yang paling minimum iaitu B14. Nilai *measure* semua item konstruk kemudahterancaman ekonomi yang berada

antara -1.32 hingga -1.98 logi adalah jauh lebih rendah dari nilai purata *measure* item konstruk pemandaran.

Bagi mendapatkan pengesahan lebih lanjut tentang penemuan ini, analisis korelasi dijalankan untuk melihat hubungan pemandaran dengan kemudahterancaman. Dapatan dari ujian korelasi menunjukkan bahawa terdapat hubungan yang signifikan antara pemandaran dan kemudahterancaman ekonomi. Kekuatan hubungan antara pemandaran ($M = 0.66$, $SD = 0.18$) dengan kemudahterancaman ($M = 0.72$, $SD = 0.18$) adalah agak lemah, $r = .24$, $p = .028$. Nilai $r = .24$ bermakna nilai varians r^2 ialah $.24^2 = .058$. Daripada nilai varians ini, gambaran menunjukkan bahawa terdapat kira-kira 5.8% kemudahterancaman yang wujud adalah disebabkan oleh pemandaran. Walaupun dapatan ini menunjukkan terdapat hubungan positif yang lemah berdasarkan nilai varians yang rendah antara kedua-duanya, tetapi sekurang-kurangnya kajian ini telah membuktikan bahawa pemandaran telah membawa kemudahterancaman ekonomi kepada isi rumah PBrM.

Kesimpulan

Secara keseluruhannya, pemandaran yang berlaku di pusat bandar raya metropolitan Kuala Lumpur telah merebak ke zon pinggir dengan pantas akibat proses globalisasi ekonomi dan teknologi. Mutakhir ini, faktor perubahan kemampuan kewangan dan cita rasa isi rumah bandar juga turut mendorong mereka bergerak ke kawasan pinggir untuk mendapatkan kehidupan yang lebih selesa, tenang serta jauh dari kesibukan kota. Senario ini menambahkan lagi kepesatan proses pemandaran di kawasan pinggir yang seterusnya meningkatkan kemudahterancaman ekonomi terhadap isi rumah PBrM. Dapatan kajian menunjukkan tahap kemudahterancaman ekonomi yang wujud melebihi tahap pemandaran yang berlaku yang memerlukan isi rumah bertindak balas bagi mengurangkan risiko bahaya ancaman tersebut. Antara tindak balas yang boleh dilakukan oleh isi rumah untuk merendahkan risiko bahaya tersebut ialah melakukan adaptasi menambah pendapatan dan adaptasi penjimatan.

Rujukan

- Abdul Samad Hadi (2000) Kemerostan kualiti persekitaran dan persoalan kemudah-terancaman manusia. *Prosiding Pengurusan persekitaran di Malaysia: Isu dan cabaran 2000*, pp. 190-210.
- Antrop M (2004) Landscape change and the urbanization process in Europe. *Landscape and Urban Planning* **67**, 9-26.
- Azahan Awang, Abdul Samad Hadi, Md Jamaluddin Jahi, Asmah Ahmad, Abdul Hadi Harman Shah, Kadarudin Aiyub (2003) Impak pemandaran terhadap persekitaran dan kualiti hidup masyarakat Bandar Raya Kuala Lumpur. *Society, Space and Environment in a Globalised World*, 407-418.
- Azrilah Abdul Aziz, Mohd Saidfudin Masodi, Azami Zaharim (2013) *Asas Model Pengukuran Rasch: Pembentukan Skala dan Struktur Pengukuran*. Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia, Bangi.
- Bunnell T, Barter P, Morshidi Siraj (2002) Kuala Lumpur metropolitan area: A globalizing city – region. *Cities* **19**(5), 357-370.
- Habibi S, Asadi N (2011) Causes, results and methods of controlling urban sprawl. *Procedia Engineering* **21**, 133-141.
- He X, Gao Y, Niu J, Zhao Y (2011) Landscape pattern changes under the impact of urbanization in the Yellow River wetland: Taking Zhengzhou as an example. *Procedia Environmental Sciences* **10**, 2165-2169.
- Katiman Rostam, Choy EA, Zaini Sakawi, Abdul Rahim Mohd Nor, Aishah@Esah Mohamed (2010) Pemandaran di pinggir Wilayah Metropolitan Lanjutan Malaysia: Beberapa implikasi terhadap kejiranan dari Lembah Klang-Langat. *Malaysian Journal of Society and Space*. **6**(2), 37-50.
- Katiman Rostam, Abdul Rahim Md Nor, Er Ah Choy, Aishah@Eshah Mohamed, Zaini Sakawi, Hasan Mohd Nor, Rosniza Aznie (2011a) Impak pembangunan Bandar Baru Nusajaya Wilayah

- Iskandar Malaysia terhadap kesejahteraan hidup penduduk asal setempat. *Malaysian Journal of Society and Space* 7, 14-28.
- Katiman Rostam, Er Ah Choy, Zaini Sakawi, Abdul Rahim Md Nor, Aishah@Eshah Mohamed (2011b) Pemandangan di pinggir Wilayah Metropolitan Lanjutan: Beberapa implikasi terhadap corak dan kualiti kejiranan. *Akademika* 81(3), 19-29.
- Linacre JM (2005) WINSTEPS: Multiple-choice, rating scale, and partial credit Rasch analysis [computer software]. MESA, Chicago.
- Lopez E, Gerardo B, Manuel M, Emilio D (2001) Predicting land-cover and land-use change in the urban fringe: A case in Morelia city, Mexico. *Landscape and Urban planning* 55(4), 271-285.
- McGee TG (1983) Proletarianization, industrialization and urbanization in Asia: A case study of Malaysia. *Jurnal Ilmu Kemanusiaan dan Sains Kemasyarakatan* 23, 3-20.
- McGee TG (1991) The emergence of desakota regions in Asia: Expanding a hypothesis. In: Ginsburg N, Koppel B, McGee T (eds) *The extended metropolitan: Settlement transition in Asia*, pp. 3-24. University of Hawaii Press, Honolulu.
- Menon N (2008) Urban sprawl also afflicts developing countries. In: Miller DA (eds). *Urban Sprawl*, pp. 43-48. Greenhaven Press, Detroit.
- Mustaffa Omar, Mohd Samsudin, Ishak yusof, Sharina A Halim (2012) Kemudahterancaman dan kelestarian hidup komuniti luar bandar: Satu penelitian dari sudut kerangka kelestarian hidup. *Journal of Tropical Marine Ecosystem* 2, 71-82.
- Pacione M (2009) *Urban Geography: A Global Perspective*. Third Edition. Routledge, Taylor and Francis Group. Routledge. New York.
- Pelling M (2003) *The vulnerability of cities: Natural disasters and social resilience*. Earthscan Publications Ltd, London.
- Rodrigue JP (1994) Transportation and territorial development in the Singapore extended metropolitan regions. *Singapore Journal of Tropical Geography* 15(1), 56-74.
- Shaharudin Idrus, Lim Choun Sian, Abdul Samad Hadi (2004) Kemudahterancaman (Vulnerability) penduduk terhadap perubahan guna tanah di Selangor. *Malaysian Journal of Environment Management* 5, 79-98.
- Webster D, Muller L (2004) Peri-Urbanization: Zones of rural-urban transition. *Encyclopedia of Life Support System* 1, 181-190.
- Yahaya Ibrahim (1995) *Pemandangan dan kejiranan*. Dewan Bahasa dan Pustaka, Kuala Lumpur.